

**UNIUN DA LAS RUMANTSCHAS E
DALS RUMANTSCHS EN LA BASSA**

Mars 2016

Charas lecturas, chars lecturs

Quest numer vegn tramess a tuts per posta 'reala'. Agiunt èn l'invit per la radunanza annuala da sonda, ils 16 d'avrigl en il *restaurant Neumarkt*, Neumarkt 5, 8001 Turitg ed il cedel da pajament per la contribuziun annuala da commembranza da la URB. La URB è ina uniun in pau differenta a bleras autras. Ins na vegn betg recepì sin fundament dad ina dumonda dad esser commembra ni commember. Ins s'auda insaco latiers perquai ch'ins è rumantsch e viva en la bassa. Gist perquai s'auda a tut quels ch'han pajà en l'onn passà in grond engraziament. Grazia a lur agid ha la URB savì sustegnair musicistas e musicists, auturas ed auturs giuvens cun envidar els als inscuters interrumschs ni cun contribuziuns a lur projects.

A quels che han ina adressa electronica fissan nus engraziavels sch'els laschassan savair a nus quella en cas ch'els n'han betg survegnì il davos numer per mail u sch'els han ina nova adressa. I fiss era flot sche vus faschessas attent autras rumantschas e rumantschs sin la URB.

Ils *curs da rumantsch per uffants a Turitg e Basilea* cuntinueschan sco prevesì. Dapli infurmaziuns chattais Vus sin pagina 6.

Era la *Canorta Rumantscha Turitg* per uffants pitschens è sin buna via. Ella è sa constituida sco uniun. *Remo Pfister* è persuna da contact per annunzias e dumondas. Sia adressa da mail: remopfister@gmx.net

Dapi intgin temp ha la URB, *l'Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs da la Bassa*, ina **nova pagina dad internet** sut l'adressa: www.uniun-urb.ch. Là san ils commembers ed auters interessents s'infurmar svelto e da moda simpla sur dad eveniments ed activitads da l'uniun.

Il tema dal "Dicziunari da mintgadi" agiuntà sco inserziun sa numna questa giada: "plantas e guaud".

Ciril Berther

Pled dal president

Chars Rumantschs

Tgi èn ils rumantschs e las rumantschas, tgi è la Rumantschia? Tgi sa chatta sco rumantsch? Faschain nus avunda per pudair dir: “Nus essan ina Rumantschia viva”. Dumondas sur dumondas che èn difficilas da responder. En ils ultims onns e decennis è il territori vegni bler pli grond e vast ma il dumber da rumantschs sa diminuescha pli e pli. Sco gia ditg bleras giadas èsi fitg impurtant che mintgin da nus rumantschs fascha sia individuala contribuziun e gida al pazient a survivor. La gronda dumonda che jau aud adina puspè: Tge poss jau far in mes ravugl? Sigir il pli grond sustegn è da duvrar il linguatg il pli savens che pussibel è dar enavant a las proximas generaziuns. Ma era da far part e sustegnair las uniuns e gruppas existentas è fitg impurtant. Adina pli savens han las uniuns fadia da chattar giuvens che sa mettan a disposiziun en las suprastanzas u en auters gremis ed ils chors per chattar giuvnas chantaduras e chantadurs. Stai si e s’engaschai per nossa lingua e cultura.

La Lia Rumantscha ha ina per part nova suprastanza ed in nov president. Ella ha cumenzà cun schlantsch la lavur e prendì en maun era las structuradas tgi sun in pau antiquadas. La LR è londervi cun in nov concept per la diaspora. Nus vegnin en pauc temp a discutir cun la manadra *Anna–Alice Dazzi* e cun *Simona Cajacob*. Per ils rumantschs en las diasporas in grondius pass en la gista direcziun.

Per entant stai bain e restai activs per lingua e cultura!!

Voss president *Jon Carl Tall*

En questa rubrica vegnan a pled personas rumantschas cun interessantas occupaziuns e vocaziuns.

Oz l’intervista cun Marc Spescha

Marc Spescha è oriund da Domat e viva dapi 35 onns a Turitg. Da professiun è el giurist e lavura en in collectiv da giuristas e giurists en la Langstrasse. Ses champ preferi è il dretg da migraziun. L’intervista è stada fatga in bun temp avant la votaziun sur la uschenumnada “Durchsetzungs-Initiative” la quala el ha già validità per fitg nuschaivla per nossa democrazia. Ussa savain nus co igl è ì ora. El e blers auters san durmir ussa pli ruassaivlamain.

Marc Spescha, co vesa Vossa biografia ora?

Jau sun creschì si a Domat ensembel cun trais frars. Suenter la scola primara a Domat hai frequentà la scola chantunala a Cuira e fatg 1977 la matura. Lura sun stà duas giadas trais mais en l’America dal Sid e hai visità là tranter auter communitads da basa che eran en la tradiziun da Puebla sin la basa dal la teologia dal la liberaziun. Qua hai emprendì d’enconuscher il spiritual rumantsch, *Pius Camenisch*, che era en Peru datiers da Cusco e lura er in segund spiritual rumantsch, *Giusep Alig*. Omadus eran

engaschads en la lavur pastoral e sociala. En quella lavur hai entupà ina Grischuna che ha lura vivì a Turitg cun nus en ina cuminanza d'abitar, uschenunada WG. Jau sun vegni là conscient dals problems che ils carstgauns en quellas terras han. Els han strusch avunda da viver e nus ans lubin il luxus da dar ora milliardas per l'armada. Quai ha lura dà il stausch per la direcziun da mes studi e mes engaschament professiunal. Jau hai studegià giurisprudenza a Turitg e fatg 1983 il licenziat e 1988 il doctorat,

Dapi l'onn 1979 viv jau Turitg nua che jau ma sent fitg da chasa. Jau sun maridà cun ina dunna oriunda da l'Italia, da Spoleto en l'Umbria. Quai ha era furmà insaco mia identitad. Nus avain dus uffants. Dapi 25 onns lavur jau sco advocat en la Langstrasse 4 en in collectiv cun sis collegs e collegas.

Tge è vossa occupaziun oz?

Mes camp preferì è dapi ca. 15 onns il dretg da migraziun. Quai è sa dà per ina gronda part ord mia biografia. Sur da quai tema hai publitgà divers cudeschs e blers artitgels. Tranter auter sun co-editur dal „Kommentar Migrationsrecht“ che è gest cumparì en quarta ediziun tar Orell Füssli. Cun dus advocats da mia chanzlia hai era publitgà quest onn en secunda ediziun il „Handbuch für Migrationsrecht“. Plinavant sun docent en dretg da migraziun al la universitad da Friburg e docesch dasperas en varias scolas autas ed instituts da furmaziun. Regularmain hai referats sur dal tema da migraziun ed ils dretgs da migraziun oravant tut sut l'aspect dals dretgs umans.

Tge èn las sfidas principalas per Vus en Vossa professiun?

Mes quità primordial per il mument é la uschenunada Durchsetzungsinitiative“ che nus avain da votar surlonder ils 28 da favrer. L'iniziativa è in'attatga brachiala encunter il stadi e sclauda ora il parlament dal process legislativ e degradescha la dretgira tar in automat d'execuziun d'in scumond dal pievel. La dretgira avess nagin spazi pli da pasar ils divers aspects dal cas concret e fiss obligada da negliger ils dretgs umans; la violaziun pertutgass era Montesquieu sco fundament ed origin da la separaziun da las pussanzas el stadi da dretg. In'otra sfida permanenta è da restar adina attents da na betg pauschalisar immigrants sut in titel „esters“, quai che sclauda e stigmatishescha. La gronda varietad da stadis, etnias, classas socialas, furmaziuns, professiuns tranter ils immigrants oblighescha a la differenziaziun e sclauda ora in giudizi pauschal. Impurtanta è lura era pratitgar ils dretgs d'emigraziun conform a las obligaziuns che sa dattan ord nossa constituiun ed ord la convenziun europeica dals dretgs umans. Correspudent a lezza ha mintgin il dretg che sia vita persunala e famigliara saja protegida dapertut, che inclusa il dretg da star là nua ch'ins sesenta da chasa malgrà mancanza dal passaport svizzer.

Co stais Vus visavi il rumantsch?

Jau sun da chasa ennà rumantsch e sent ina tscherta obligaziun persunala visavi il rumantsch. Jau n'hai betg bleras pussaivladads da discurren rumantsch. Ed auter che miu bab *Hendri* e miu frar *Flurin* na scriv jau betg rumantsch e na hai era betg ina incumbensa per la Rumantschia sco lez. Jau publitgesch era buc en rumantsch. Miu frar Flurin ha scrit da lezzas uras l'emprim roman en rumantsch grischun: „*Fieu e flomma*“. Jau hai legì il cudesch e chapì tut senza problems. Sche jau fatsch ussa cun quella intervista e miu referat al inscunter interrumsch insatge per il rumantsch è quai in pitschen act da respect visavi l'engaschi da bab e frar per il rumantsch.

Tge ha il rumantsch purtà a Vus per ils linguatgs che Vus discurreis?

Jau sun natiralmain loschs da savair discurren tut ils quatter linguatgs uffizials dal la Svizra. Il rumantsch che vegn numnà la clav per auters linguatgs ha bain era gidà mai d'emprender talian e franzos ed era spagnol cura che jau era en l'America dal Sid. En mintga cas es el stà in gudogn. L'affinitad cun il latin dals plets tecnics d'origin latin en mia professiun n'èn per mai betg plets esters. Jau sun leds da savair rumantsch mo dovrel dapli ils auters linguatgs latins. Principalmain il talian cun mia dunna ch'è anteriuramain scolasta da linguas e fa oravant tut reschia da teater cun scolars d'in gimnasi a Turitg. Plinavant ha ella fundà l'onn 2000 ina gruppa da teater da dunnas cun biografias da migraziun, la gruppa sa numna „Teater SEM“..

Co s'infurmais Vus da quai che capita el territori rumantsch?

Jau discuro rumantsch cun mia mamma e mes frars. Dad els intervegn uschia era in pau tge che capita en tiara rumantscha. Dentant na legel jau p.ex. betg *La Quotidiana*. Survegn mintg'onn il program dals dis da litteratura a Domat e sun stà là la davosa giada avant dus ni trais onns. Uschiglio legel jau en las gasettas tudestgas sch'i dat là in u l'auter artigel sur dal linguatg rumantsch. Sco advocat aveva jau surpiglià avant dus onns in mandat en favur dal Rumantsch Grischun.

Quant impurtant èsi da dar vinavant il rumantsch a nossa proxima generaziun?

Gliez è in chaussa fitg impurtanta. Jau sustegness quai gugent. Sai dentant che jau sun betg propi in bun exempel. Jau hai discurrì in pau rumantsch cun mes uffants ed els chapeschan pulit. Nus avain emprendì da lezzas uras tudestg en scola e sin via. Rumantsch a chasa. Noss bab era schon da sias uras dal maini ch'ins duess emprender bain il linguatg mamma a chasa, ch'ins duess avoir ina buna enconuschienscha da l'agen linguatg per emprender auters linguatgs.

Marc Spescha, grazia fitg per l'interessant discours.

Ciril Berther

35 onns Chor Maschadà Grischun Turitg

Il *Chor Maschadà Grischun Turitg* è vegnì fundà 1981. Oz s'entaupan rodund 30 chantaduras e chantadurs mintgamai la mesemna saira en la chasa da scola Limmat en la vischinanza da la staziun principala a Turitg a las emprovas da chant. Ils commembers vegnan ord l'entira regiun da Turitg ed èn per gronda part Grischunas e Grischuns che vivan en la regiun. Dasperas han era intgins auters amaters da la musica e cultura rumantscha chattà la via tar nus.

2016 festivescha il chor ses 35avel anniversari e dil reminent era il 20avel giubileum da servetsch da ses dirigent *Remo Weishaupt*. Quai less il chor festivar cun in program spezial. Planisà èn dus concerts, in a Turitg en la Predigerkirche e l'auter a Glion ella baselgia claustrala.

Program da concert

Noss concert da giubileum deditgain nus als dus gronds cumponists Grischuns **Duri Sialm** (1891 – 1961) e **Gion Antoni Derungs** (1935 – 2012). Omadus cumponists, che èn dal reminent parentai (Sialm era l'aug da Derungs) han scrit per chors grischuns bleras chanzuns a capella el stil da chanzun populara. Adina audan ins dentant en quellas chanzuns il stil particular dil cumponist.

Lur moda da cumponer fitg differenta duai cular ensemen en noss concert ad ina unitad. Fertant che nus sa concentrain tar las ovras da Gion Antoni Derungs sin chanzuns a chapella en stil da chanzun populara, prendain nus a maun tar Duri Sialm intginas da sias ovras pli grondas. Tranter auter “La lavina” ed “Allas steilas”.

Per rinforzar il chor tschertgain nus per il project ulteriuras chantaduras e chantadurs che han plaschair dil chant. Enconuschientscha da leger notas n'è betg cundiziun. Experientschas da chant èn dentant d'avantatg. Impurtants èn en emprima lingia il plaschair e la fascinaziun per il chant rumantsch. Sa chapescha che la participaziun regulara a las emprovas da chant èn impurtantas per il bun gartetg dil project.

Las emprovas han lieu mintgamai la mesemna da las 19.45 – 21.45 uras en l'aula da la chasa da scola Limmat a Turitg. Adressa: Limmatstrasse 90 (tram 3 e 14 fin fermada *Museum für Gestaltung*). - Ils 30 da mars 2016 è l'emprima emprova per tuts. Annunzias a:

Anna Giovanoli Liver, Mühlbachstr.7, 8805 Richterswil
agiovanoli@bluewin.ch
Remo Weishaupt, Bahnhofstr. 41, 8154 Oberglatt
Remo.weishaupt@gmx.ch

Ulteriuras infurmaziuns: www.buendner-chor.ch

Curs da rumantsch per uffants 2015/16 Turitg

L'onn da scola 2015/16 pon uffants rumantschs emprender ed approfondar gia per la segunda giada en moda ludica il rumantsch a Turitg en la chasa da scola Hirschengraben. Ils curs han lieu la mesemna da las 14.30 fin las 16.15. Igl è però pussaivel d'entschaiver il curs da tut temp. In onn da curs custa CHF 100.– per uffant. Geniturs/uffants pon prender part ad in'ura d'emprova.

Contact:

Lia Rumantscha, Simona Cajacob, tel. 081 258 32 22 / 081 258 32 22, uffants@rumantsch.ch

Curs da rumantsch per uffants 2015/16 Basilea

Grazia al success dal project da pilot "curs facultativ rumantsch" l'onn da scola 2014/15 pon er ils uffants da Basilea-Citad cumenzar cun il segund onn da scola. Il curs ha lieu la sonda damaun tranter las 10 e las 12 en la chasa da scola Wasgenring a Basilea ed è gratuit. Geniturs/uffants interessads pon frequentar ina lecziun d'emprova. Per dumondas per lecziuns d'emprova ed ulteriuras infurmaziuns As drizzai a: barbaraalder@bluewin.ch

UNIUN DA LAS RUMANTSCHAS E DALS RUMANTSCHS EN LA BASSA

RADUNANZA ANNUALA

A TURITG

16 d'avrigl 2016, a las 10.15
Ustaria Neumarkt, Neumarkt 5, 8001 Turitg

Dunna Ladina Heimgartner, oriunda da Scuol, directura da RTR e commembra da la direcziun da SRG raquinta da sia vita, da sias incumbensas e finamiras ed er da sias ulteriuras activitads.

Bus 31 u tram 3 - fermativa Neumarkt
(duas fermativas da la staziun principala)

Chor Uniun Grischuna Sogn Gagl

***C o n c e r t c u m i n a i v e l
c u n i l C h o r v i r i l S a l o u f***

Direcziun: *Manuela Bühler
Roland Capeder*

Dumengia, ils 1 da matg 2015 a Sogn Gagl
Baselgia St. Fiden a las 17.00

Inscunter interrumentsch

Gievgia, ils 2 da zercladur 2016, a partir da las 19.00

Giesserei Oerlikon, Birchstrasse 108, Zürich-Oerlikon

Giast da la saira: *Men Steiner*, magister e musicist, anteriur commember e confundatur dals "*Fränzlis da Tschlin*" e moderatur da radio e televisiun.

Proxim inscunter: l'emprim da settember 2016 a Berna, Hotel Kreuz.
Cun *La Triada*: *Astrid Alexandre, Corin Curschellas ed Ursina Giger*.

Famiglia Sursilvana Zug e conturn

Mesjamna, ils 4 da matg 2016

Gievgia, ils 30 da zercladur 2106

Margis, ils 13 da settember 2016

Contact: famsurs@gmail.com ni 079 305 07 10

 ca. allas 19.30

Rumantschas e Rumantschs al Lai da Turitg

Venderdis, ils 6. 5.2016: Sera da boccia a Männedorf

Venderdis, ils 1.7. 2106: Sera da minigolf a Rapperswil

Venderdis, ils 9.9. 2106: Sera cun bastiment sil lag da Turitg

Venderdis, ils 4.11. 2016: Sentupada ell`ustria *Alte Sonne*, Obermeilen

Contact: Barbla Brunner tel. p. 044 920 2867, natel 079 286 02 76

Astrid Decurtins tel. p. 055 243 13 21, natel 079 236 04 35

mail: astrid.decurtins@bluewin.ch

Sursilvans a Solothurn

Top Center Bellach (Tennis Center)

Allmendstrasse 10, 4512 Bellach; tel. 032 618 32 33

Gievgia, ils 19 da matg la sera naven da las 19.00 h e

Gievgia, ils 22 da settember

Gievgia, ils 24 da november 2016 suenter miezdi naven da las 14.00 – 17.00 h

Dumengia, ils 21 d'uost 2016 solver.

Informaziuns: Sophia Beer, tel. 032 682 63 91

Maria Barla Féraud, tel. 032 623 10 50 / 079 395 77 2

Rumantschs ladins dal Rigi

Venderdi, ils 8 d'avrigl a las 19.00: Gö "Bowling" a Meierskappel

Sanda, ils 16 d'avrigl a las 10.15: Radunanza annuala URB

cun *Ladina Heinmgartner*, directura da RTR, Restaurant Neumark, Turitg

Venderdi, ils 27 da meg a las 18.00: Tschaina sü Fürenalp, Engelberg

Gövgia, ils 2 da gün a partir da las 19.00 Inscunter interrumentsch cun
Men Steiner, Giesserei Oerlikon/Turitg

Venderdi, 26 d'avuost a las 18.30 "Tschaina Iberica" a Baar

Ulteriuras infurmaziuns sut: www.rumantschsladinsrigi.ch

Universitad da Turitg - Colloqui rumantsch *Semester da primavaira 2016*

*Auturas ed auturs cun lur novas publicaziuns
en discussiun cun Mevina Puorger*

mardi, 15 mars 2016: *Renzo Caduff*
Alfons Tuor, poesias

mardi, 12 d'avrigl 2016: *Ursicin G.G. Derungs*
Mazzament digl avat
i prenda part activa al colloqui:
Adelina Baumberger-Derungs

mardi, 17 da matg 2016: *Jachen Curdin Arquint*
Engiadina und Val Müstair
Vierv ladin (nova ediziun)

Ils colloquis han lieu da las 18.15h a las 19.45h
a l'Universitad da Turitg, edific principal, E-18
(per infurmaziuns: mevina@rom.uzh.ch / tel: 078 772 32 28)

Impressum:

Redacziun: Ciril Berther

Spediziun: Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

Contribuziuns pon vegnir inoltradas fin in mais avant la proxima ediziun a:

Ciril Berther, Mülistatt 12, 8955 Oetwil a.d.L.

Tel. 044 748 50 65, e-mail: cirberther@bluewin.ch

Ulteriurs Fegliets pon ins retrair tar:

Lia Rumantscha, Via da la Plessur 47, Chascha postala, 7001 Cuir

Tel. 081 258 32 22, e-mail: info@rumantsch.ch

Il Fegliet pon ins era telechargiar da l'internet: www.uniun-urb.ch

Data da l'ediziun: mars 2016

Data da la proxima ediziun: zercladur 2016